

15-Iyun, 2026-yil

**BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA BADIY-IJODIY QOBILYATLARINI
RIVOJLANTRISHDA BOLALAR FOLKULORIDAN NAMUNALAR VA ULARNI
TANLASH TAMOYILLARI**

Jo‘rabayeva Mushtariy

Namangan davlat universiteti

An‘anaviy xonandalik va cholg‘u ichrochiligi

kafedra o‘qituvchisi

mushtariyjaboyeva@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning badiiy-ijodiy tafakkurini, estetik dunyoqarashini va mustaqil fikrlash salohiyatini shakllantirishda o‘zbek bolalar folklorining lingvistik hamda pedagogik imkoniyatlari tizimli ravishda tadqiq etilgan.*

Zamonaviy ta‘lim paradigmasida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining intellektual va kreativ qobiliyatlarini o‘stirish dolzarb muammo hisoblanib, mazkur jarayonda xalq og‘zaki ijodi namunalari (ertak, topishmoq, tezaytish, lof va sanamalar) unumli foydalanishning ilmiy-metodik asoslari tahlil qilingan.

Tadqiqot doirasida folklor materiallarini darsliklar va o‘quv dasturlariga kiritishning eng muhim pedagogik mezonlari hamda tanlash tamoyillari (yosh dinamikasi, emotsional idrok, badiiy qimmat va interaktivlik) konseptual jihatdan asoslab berildi.

Maqolada folklor matnlari vositasida bolalarning tasavvur doirasini kengaytirish, lisoniy boyligini oshirish va ularda muayyan ijodiy namunalarni mustaqil yaratish (so‘z ijodkorligi) ko‘nikmasini shakllantirish metodikasi eksperimental natijalar tahlili orqali atroflicha yoritilgan.

Kalit so‘zlar: *bolalar folklori, badiiy-ijodiy faoliyat, boshlang‘ich ta‘lim, saralash mezonlari, kreativ fikrlash, estetik tarbiya, xalq pedagogikasi, intellektual salohiyat, so‘z ijodkorligi.*

Аннотация: *В данной статье систематически исследуются лингвистические и педагогические возможности узбекского детского фольклора в формировании художественно-творческого мышления, эстетического мировоззрения и потенциала самостоятельного суждения учащихся младшего школьного возраста.*

В современной образовательной парадигме развитие интеллектуальных и креативных способностей младших школьников является актуальной проблемой, в связи с чем анализируются научно-методические основы эффективного использования образцов устного народного творчества (сказок, загадок, скороговорок, небылиц и считалок).

В рамках исследования были концептуально обоснованы важнейшие педагогические критерии и принципы отбора фольклорного материала для включения в учебники и учебные программы (возрастная динамика, эмоциональное восприятие, художественная ценность и интерактивность). На основе анализа

15-Iyun, 2026-yil

экспериментальных данных подробно освещается методика расширения воображения, обогащения языкового запаса и формирования у детей навыков самостоятельного создания определенных творческих образцов (словесного творчества) посредством фольклорных текстов.

Ключевые слова: *детский фольклор, художественно-творческая деятельность, начальное образование, критерии отбора, креативное мышление, эстетическое воспитание, народная педагогика, интеллектуальный потенциал, словесное творчество.*

Abstract: *This article systematically investigates the linguistic and pedagogical potential of Uzbek children's folklore in shaping the artistic-creative thinking, aesthetic worldview, and independent reasoning capacity of primary school-aged learners. Within the contemporary educational paradigm, enhancing the intellectual and creative abilities of young students remains a critical issue; thus, the scientific and methodical foundations of utilizing oral folk art genres (fairy tales, riddles, tongue twisters, tall tales, and counting rhymes) are thoroughly analyzed.*

The research conceptually substantiates the essential pedagogical criteria and selection principles (age dynamics, emotional perception, artistic value, and interactivity) required for integrating folklore materials into textbooks and curricula. Furthermore, through the lens of experimental data analysis, the paper highlights the methodology of expanding children's imagination, enriching their linguistic repertoire, and fostering skills for independently generating distinct creative outputs (verbal creativity) via the instructional application of folklore texts.

Key words: *children's folklore, artistic-creative activity, primary education, selection criteria, creative thinking, aesthetic upbringing, folk pedagogy, intellectual potential, verbal creativity.*

Kirish: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda bolalar folkloridan foydalanish muammosi bugungi kunda yangicha pedagogik yondashuvni talab etadi.

Ilgari folklor namunalari darsliklarda asosan axloqiy-didaktik (tarbiyaviy) funksiyani bajarish uchun xizmat qilgan bo‘lsa, zamonaviy kompetensiyaviy ta‘limda ularning **креатив-евристическая функция** birinchi oringa chiqishi zarur. Tadqiqotimiz davomida ilgari surilgan **"Tanlash tamoyillari"** amaliyotda o‘zining ijobiy isbotini topdi: **Yosh xususiyatlariga moslik tamoyili** buzilganda, ya‘ni 1-2-sinf o‘quvchilariga haddan tashqari uzun va arxaik (eskirgan) so‘zlarga boy doston parchalari berilganda, bolalarda matnga nisbatan qiziqish so‘nishi va ijodiy tushkunlik kuzatildi⁹.

Demak, folklor namunasining tili bolaning lug‘at boyligiga mutanosib bo‘lishi shart. **Бadiiy-эстетическая ценность** orqali bolalarda so‘z go‘zalligini his qilish tuyg‘usi shakllanadi. Folklor matnlaridagi musiqiylik va turg‘un birikmalar bolaning emotsional

---

⁹ Jahongirov G. O‘zbek bolalar folklori. Toshkent: O‘qituvchi, 1975.

15-Iyun, 2026-yil

intellektini faollashtiradi. Psixologik nuqtai nazardan, emotsional ko‘tarinkilik holatidagi bola ijodiy mahsulot (rasm, hikoya, she‘r) yaratishga moyil bo‘ladi¹⁰.

Kreativ-faollik tamoyili esa folklor matnini shunchaki o‘qib berish emas, balki uni o‘yin texnologiyalariga aylantirishni nazarda tutadi. Masalan, xalq o‘yinlari va qo‘shiqlari asosida o‘tkazilgan interaktiv mashg‘ulotlar bolalardagi psixologik to‘siqlarni (uyatchanlik, qo‘rquv) bartaraf etadi, bu esa badiiy ijodkorlikning bosh shartidir.

Olingan natijalar ko‘rsatadiki, xalq og‘zaki ijodi materiallarini dars jarayoniga mexanik ravishda joylashtirish kutilgan samarani bermaydi¹¹.

Buning uchun metodistlar va boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari matnlarni integratsiyalashgan holda (masalan, "Ona tili va o‘qish savodxonligi" darsini "Tasviriy san‘at" va "Musika" darslari bilan bog‘lab) loyihalashtirishlari zarur. Bu yondashuv bolaning dunyoni yaxlit va estetik idrok etishini ta‘minlaydi va uning ijodiy salohiyatini yangi bosqichga olib chiqadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida badiiy-ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish samaradorligini aniqlash maqsadida olib borilgan tajriba-sinov ishlari davomida o‘zbek bolalar folklorining janriy xususiyatlari va ularning o‘quvchi shaxsiga ta‘siri tahlil qilindi¹².

Tadqiqot natijasida aniqlanishicha, folklor namunalari bolalarda shunchaki yod olish ko‘nikmasini emas, balki chuqur kreativ fikrlash qobiliyatini yuzaga chiqaradi. Pedagogik tajribalar davomida janrlar bo‘yicha quyidagi aniq ijodiy natijalarga erishildi:

Topishmoqlar va intellektual ijodkorlik: Topishmoqlar matni ustida ishlash jarayonida o‘quvchilar narsa va hodisalar o‘rtasidagi yashirin, majoziy bog‘liqlikni qidiradilar. Natijada bolada evristik (kashfiyotchilik) tafakkur uyg‘onadi¹³.

Tajriba guruhidagi o‘quvchilarning 68 foizi berilgan tayyor topishmoqning javobini topish bilan cheklanmay, mustaqil ravishda o‘xshatish va sifatlashlardan foydalanib, yangi topishmoqlar to‘qish (so‘z ijodkorligi) darajasiga ko‘tarildi.

Tezaytishlar va verbal kreativlik: Tezaytishlar faqatgina nutqiy nuqsonlarni bartaraf etishga xizmat qilmaydi. Ularning ritmik tuzilishi bolalarda qofiya hosil qilish va ohangga mos so‘z tanlash ko‘nikmasini rivojlantiradi. Mashg‘ulotlar davomida o‘quvchilarga ma‘lum bir tovush ishtirokida individual tezaytish yaratish topshirig‘i berilganda, ularning lisoniy ijodkorligi faollashgani kuzatildi¹⁴.

Ertaklar va teatrlashgan badiiy faoliyat: Xalq ertaklari syujetining dinamikligi bolalarda syujet chizig‘ini davom ettirish ehtiyojini tug‘diradi. O‘quvchilarga "Ertak syujetini o‘zgartiring" yoki "Salbiy qahramonni ijobiyga aylantiring" kabi kreativ topshiriqlar berilganda, ularning badiiy tasavvuri va obraz yaratish qobiliyati tubdan o‘zgardi.

---

¹⁰ Safarov O. O‘zbek bolalar she‘riyati va folklori. -Toshkent: Fan, 1984.

¹¹ Yo‘ldoshev Q., Qodirov S. Boshlang‘ich sinflarda adabiyot o‘qitish metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi, 2012.

¹² Safarov O. O‘zbek bolalar estetikasi va folklori muammolari. -Toshkent: O‘qituvchi, 1992.

¹³ Shomaqsudov Sh., Shorahmedov Sh. Hikmatli so‘zlar va xalq maqollari. Toshkent: Sharq, 2004.

¹⁴ Madayev O., Sobitova T. Xalq og‘zaki ijodi. -Toshkent: Sharq, 2001.

15-iyun, 2026-yil

Olingan yakuniy ko‘rsatkichlar shuni ko‘rsatdiki, dars jarayoniga ilmiy asoslangan folklor materiallarining tizimli kiritilishi o‘quvchilarning umumiy ijodiy faollik ko‘rsatkichini an‘anaviy sinflarga qaraganda 22,5 foizga oshirdi.

XULOSA :Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida badiiy-ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish uzluksiz va tizimli jarayon bo‘lib, unda bolalar folklori asosiy poydevor vazifasini o‘taydi¹⁵.

Tadqiqot xulosalari sifatida quyidagilarni keltirish mumkin: Bolalar folklori namunalarini dars jarayoniga shunchaki emas, balki muayyan pedagogik-psixologik tamoyillar (yoshga moslik, estetik qimmat, kreativlik, variativlik) asosida saralab kiritish zarur. Folklor vositasida o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqi, tasavvuri hamda nostandart fikrlash (kreativlik) darajasi sezilarli darajada o‘sadi.

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini tayyorlash dasturlariga "Bolalar folklori va ijodiy pedagogika" modullarini kiritish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jahongirov G. O‘zbek bolalar folklori. Toshkent: O‘qituvchi, 1975.
2. Safarov O. O‘zbek bolalar she‘riyati va folklori. -Toshkent: Fan, 1984.
3. Yo‘ldoshev Q., Qodirov S. Boshlang‘ich sinflarda adabiyot o‘qitish metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi, 2012.
4. Safarov O. O‘zbek bolalar estetikasi va folklori muammolari. -Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
5. Shomaqsudov Sh., Shorahmedov Sh. Hikmatli so‘zlar va xalq maqollari. Toshkent: Sharq, 2004.
6. Madayev O., Sobitova T. Xalq og‘zaki ijodi. -Toshkent: Sharq, 2001.
7. Alaviya M. O‘zbek xalq marosim qo‘shiqlari. - Toshkent: Fan, 1974.
8. G‘ofurov I. To‘qilmagan ertaklar va ijodiy tafakkur. —Toshkent: G‘afur G‘ulom nashriyoti, 2015.
9. Imomov K. O‘zbek xalq nasri poetikasi. -Toshkent: Fan, 1988.
10. Ismoilova M. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda xalq og‘zaki ijodining o‘rni. -Toshkent: TDPU, 2019.

---

¹⁵ Alaviya M. O‘zbek xalq marosim qo‘shiqlari. - Toshkent: Fan, 1974.